

Répási Krisztián:

AZ EURÓPAI UNIÓ TERRORFENYEGETETTSÉGÉNEK ALAKULÁSA 2011 ÉS 2017 KÖZÖTT AZ EUROPOL JELENTÉSEINEK TÜKRÉBEN

ÖSSZEFOGLALÓ: A médiában és az európai politikai közbeszédben kirajzolódó és a hivatalos politika által közvetített fenyegetettségkép között komoly eltérések fedezhetők fel. Ebből adódóan a terrorizmust illetően nem lenne szabad általánosítani, ugyanis a terrorizmus minden egyes válfaja más és más jellemzőkkel, dinamikával és tendenciákkal rendelkezik. Ezért ahhoz, hogy teljes képet kapjunk az Európai Unión belüli terrorizmusról, meg kell vizsgálnunk annak összes típusát.

KULCSSZAVAK: vallási indíttatású terrorizmus, szeparatizmus, szélsőbaloldal, szélsőjobboldal, radikális környezetvédők, TE-SAT-jelentések

BEVEZETÉS

Az európai politikai közbeszéd és a média – különösen a 2015. januári és novemberi, Párizsban történt merényletek óta – egyrészt rendszeresen kihangsúlyozza, hogy egyre több terrorcselekmény történik a kontinensen, másrészt, hogy a terrorizmus megváltozott és veszélyesebb lett, azt a látszatot keltve, hogy a terrorizmus egyformán érinti az összes európai (uniós) országot. Mindezek mellett a radikális muszlimokhoz köthető terrorizmust úgy tüntetik fel, mintha a terrorizmusnak ez lenne az egyedüli, kizárólagos típusa. Az Európai Rendőrségi Hivatalnak (Europol) az Európai Unió belüli terrorizmussal foglalkozó, évente megjelenő, a terrorhelyzettel és annak trendjével foglalkozó jelentéseiből (Terrorism Situation and Trend Report – TE-SAT) azonban egy ettől lényegesen eltérő és bonyolultabb kép rajzolódik ki.

Az alábbiakban elsősorban a TE-SAT-jelentések alapján¹ megvizsgáljuk, hogy 2011 és 2017 között megváltozott-e, és ha igen, akkor miben változott az EU terrorfenyegetettsége, továb-

¹ A felhasznált TE-SAT-jelentések elérhetősége: TE-SAT 2012. Europol, 2012. <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/te-sat-2012-eu-terrorism-situation-and-trend-report>; TE-SAT 2013. Europol, 2013. <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/te-sat-2013-eu-terrorism-situation-and-trend-report>; TE-SAT 2014. Europol, 2014. <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/te-sat-2014-eu-terrorism-situation-and-trend-report>; TE-SAT 2015. Europol, 2015. <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-2015>; TE-SAT 2016. Europol, 2016. <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-te-sat-2016>; TE-SAT 2017. Europol, 2017. <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/eu-terrorism-situation-and-trend-report-te-sat-2017>; TE-SAT 2018. Europol, 2018. <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-2018-tesat-2018> (Letöltések időpontja: 2018. 06. 20.) A jelentések az előző naptári évet vizsgálják, vagyis a TE-SAT 2018 a 2017-es évet (január 1-jétől december 31-ig), a TE-SAT 2017 a 2016-os évet stb.

bá – annak összetettsége okán – kiemelten foglalkozunk a vallási indíttatású terrorizmussal. Mivel a szíriai válság jelentősen befolyásolta számos ország terrorfenyegetettségét, ezért a vizsgálati időszak kezdő dátumának 2011-et tettük meg, ugyanis érzékeltetni szeretnénk, hogy milyen volt az EU terrorfenyegetettsége a konfliktus legelején, évekkel a különböző vallási fanatikus felkelő szervezetek (Iszlám Állam, Haját Tahrír as-Sám stb.) felemelkedése előtt.

A TE-SAT-JELENTÉSEK ÉS AZ EURÓPAI UNIÓN BELÜLI TERRORIZMUS VÁLFAJAI

A 2007 óta megjelenő TE-SAT-kiadványok a sikeres, a sikertelen és a hatóságok által megüheísított merényleteken, a letartóztatásokon, valamint a bírósági ítéleteken keresztül elemzik az Unión belüli terrorizmus helyzetét és tendenciáit. A TE-SAT az egyetlen olyan nyilvános adatbázis, ahol az adatokat az érintett országok hatóságai szolgáltatják, így a tagállamok terrorfenyegetettségét illetően ezek az adatok relevánsnak tekinthetők. A kiadványok motivációs szempontból sorolják be a különböző terrorcselekményeket, ennek megfelelően a TE-SAT-jelentések a terrorizmusnak öt kategóriáját különböztetik meg: az iszlám szélsőséges értelmezéséből eredeztethető vallási indíttatásút, a szeparatistát, a szélsőbaloldalt, a szélsőjobb oldalt, valamint a *single issue*, vagy más néven tematikus terrorizmust; ezenfelül a kiadványok számba veszik azokat a terrorcselekményeket is, amelyeket egyetlen kategóriába sem tudtak besorolni („not specified”).

1. táblázat *Az EU-n belül elkövetett terrortámadások, letartóztatások és bírósági – elmarasztaló és felmentő – ítéletek, valamint a terrorcselekményekhez köthető halálos áldozatok száma 2011–2017 között a TE-SAT adatai alapján (Szerkesztette a szerző)*

Év	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Összes
Támadások	174	219	152	201	211	142	205	1304
Letartóztatások	484	537	535	774	1077	1002	975	5384
Ítéletek	346	437	284	337	526	587	569	3086
Halálos áldozatok	2	17	7	4	151	142	68*	391

* 2017-tel kapcsolatosan a TE-SAT 2018 kiemeli, hogy a halálos áldozatok számában nem szerepelnek az észak-írországi merényletek áldozatai. Lásd TE-SAT 2018: i. m. 9. Az észak-írországi rendőrség jelentései szerint Észak-Írországból 2017. április 1. és 2018. március 31. között ketten veszítették életüket. Lásd Police Recorded Security Situation Statistics. Annual Report covering the period 1st April 2017 – 31st March 2018. Police Service of Northern Ireland, 17 May 2018, 2. <https://www.psnipolice.uk/globalassets/inside-the-psni/our-statistics/security-situation-statistics/2018/annual-security-situation-statistics-report-2017-18.pdf> (Letöltés időpontja: 2018. 06. 20.) A többi év kapcsán nem tudjuk, hogy a TE-SAT figyelembe vette-e az észak-írországi adatokat, vagy sem.

A TE-SAT-kiadványok adatai szerint a terrortámadások és a halálos áldozatok száma az elmúlt hét évet tekintve nem egyenletesen növekvő, hanem változó tendenciát mutat. 2011 és 2017 között 2016-ban volt a legkevesebb terrortámadás az Európai Unió területén, ugyanakkor a letartóztatások számában 2011 és 2015 között, míg a bírósági ítéletek számában 2013 és 2016 között egyértelmű növekedést láthatunk. A halálos áldozatok száma² ugyancsak

² A halálos áldozatoktól eltérően a sebesültekről a TE-SAT-jelentések nem minden esetben közölnek pontos adatokat, ezért a sérültek számát nehéz megbecsülni. A rendelkezésre álló adatok szerint 2011–2017 között a terrorcselekmények sebesültjeinek száma 1580 és 1900 közé tehető, aminek legnagyobb része a vallási indíttatású terrortámadásokhoz köthető.

sokat változhat egyik évről a másikra. Kétségtelen tény, hogy a 2015-ös év jóval több halálos áldozatot követelt, mint az azt megelőző négy év összesen,³ ugyanakkor 2016-ban és különösen 2017-ben a terrortámadások során már jóval kevesebben haltak meg, mint 2015-ben. A halálos áldozatok jelentős többsége a vallási indíttatású merényletekben vesztette életét.

Vallási indíttatású terrorizmus

A vizsgált időszakban a sikeres, a sikertelen és a leleplezett vallási indíttatású terrortámadások száma változó képet mutat, ugyanakkor 2013-hoz képest egyértelműen több terrorcselekményt kíséreltek meg végrehajtani az EU-ban. A legtöbb incidens 2017-ben történt, hozzáátéve, hogy a 33 támadásból 10 volt sikeres, 12 sikertelen, 11-et pedig a hatóságok akadályoztak meg.⁴ Az őrizetbe vételek és az ítéletek száma 2011 óta növekszik, 2013 és 2016 között pedig meredek emelkedést láthatunk mindkét mutató esetében. A halálos áldozatok kapcsán 2014-hez képest jelentős növekedés történt, ugyanakkor számuk 2016-tól meredeken csökken.

2. táblázat *A vallási indíttatású terrortámadások, letartóztatások, bírósági ítéletek és a merényletekhez köthető halálos áldozatok száma 2011–2017 között az EU-n belül a TE-SAT adatai alapján (Szerkesztette a szerző)*

Év	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Összes
Támadások	0	6	0	2	17	13	33	71
Letartóztatások	122	159	216	395	687	718	705	3002
Ítéletek	59	95	58	99	198	358	352	1219
Halálos áldozatok	0	8	1	4	150	135	62	360

Az EU területén 2014 óta végrehajtott vallási indíttatású merényletekből az alábbi tendenciák rajzolódnak ki a támadásokra és az elkövetőkre vonatkozóan. A terrorcselekmények egy részét, köztük a 2015. november 13-i párizsi támadássorozatot alaposan megtervezték, a nagy többségük viszont jóval egyszerűbben kivitelezhető akció volt (például a késeléses támadások). A vallási indíttatású terroristák egy része úgynevezett „magányos farkas” típusú merénylő, vagyis olyan, aki nem tagja semmilyen szélsőséges csoportnak vagy hálózatnak, emellett a támadást minden külső segítség nélkül tervezi és kíséri meg végrehajtani.⁵ Másrészt az elkövetők lehetnek egy olyan önszerveződő, néhány fős csoport tagjai, amelyet nem irányít semmilyen nagyobb szélsőséges szervezet vagy hálózat.⁶ Ilyenkor az elkövetők ugyan minden esetben külső irányítás nélkül hajtják végre a támadást, ám ennek ellenére kapcsolatban állhatnak azzal a felkelő- vagy terrorista szervezettel, amelynek az inspirációjára elkövetik a merényletet. Végül a támadók lehetnek egy nagyobb terrorista hálózat helyi sejtjeinek tagjai, akik a merényletet az anyaszervezet parancsára hajtják végre,⁷

³ Hozzá kell tenni, hogy 2015-ben a halálos áldozatok nagy része egyetlen akcióban, a november 13-i párizsi támadássorozatban vesztette életét.

⁴ TE-SAT 2018: i. m. 23.

⁵ Például a londoni Westminster hídnál 2017. március 22-én végrehajtott támadás elkövetője, Khalid Masood.

⁶ Erre példaként a 2016. júliusi nizzai és a 2017-es barcelonai és cambrilsi merényletek felelőseit lehet felhozni.

⁷ Ilyen volt a 2015. november 13-i párizsi és a 2016. március 22-i brüsszeli támadás.

vagy olyan egyének, akiket egy külföldi terrorista hálózat helyi kapcsolattartói szerveznek be és/vagy készítének fel a merényletre.⁸

A merénylők változatos eszközök igénybevételével hajtották végre az akciókat: a legtöbb merényletnél kést használtak, illetve személygépkocsival hajtottak bele a tömegbe, vagy pedig a kettőt kombinálták, vagyis a lehető legegyszerűbb módon követték el a támadásokat. Más esetekben viszont a terroristák automata fegyvert és/vagy robbanóeszközt használtak. A célpontok részben konkrét személyek, közösségek vagy szimbólumok voltak,⁹ viszont történtek olyan támadások is, ahol a cél a halálos áldozatok maximalizálása volt.¹⁰ A merényleteket túlnyomórészt civil célpontok ellen – például nem megfelelően védett nyilvános tömegrendezvényeken, közösségi tereken –, kisebb részben pedig rendőrök vagy védett létesítmények ellen követték el. A radikális muszlimok felől érkező terrorizmus – mint általában véve a vallási indíttatású szélsőségség¹¹ – azért tekinthető veszélyesnek, mert legtöbbször az emberi élet kioltására törekszik, számos esetben pedig célként jelenik meg a halálos áldozatok és a sebesültek számának maximalizálása. Emiatt általában véve ehhez a terrorizmustípushoz köthetők azok a magas áldozatszámú járó, nagy félelmet kiváltó és hatalmas médiafigyelemmel kísért merényletek, amelyeket a szakirodalom stratégiai (vagy más megfogalmazásban stratégiai jelentőségű) terrorcselekményeknek nevez.

A merényletek mögött húzódó okok meglehetősen összetettek. Egyrészt nagyon sok muzulmán érzi úgy, hogy a Nyugat agressziót hajt végre az iszlám világ országai ellen, ezért megpróbálják megtorolni mindezt azokon az országokon, amelyek muszlim országokban zajló fegyveres cselekményekben vesznek részt. Másrészt a vallási indíttatású terrorszervezetek a toborzás során az európai muszlimok sérelmeit a saját céljaikra használják fel azért, hogy minél jobban magukhoz láncolják a beszerzendő személyeket. A terrorista szervezeteknek az olyan személyek a legalkalmasabbak a merényletek elkövetésére, akik a célország állampolgárai, bevándorló szülőkkel, nagyszülőkkel rendelkeznek, rosszul képzettek, anyagilag kiszolgáltatottak és a társadalom peremén élnek.¹²

A TE-SAT 2015-ös jelentése további mozgatórugóként említi meg az al-Kaida és az Iszlám Állam közti rivalizálást. Mindkét szervezet magának követeli a „nemzetközi dzsihád” irányításának vezető szerepét, ezért mindketten arra ösztönzik a nyugati országokban élő követőiket, hogy terrortámadásokat hajtsanak végre ezekben az országokban, aminek részben az a célja, hogy a harctéren elszenvedett veszteségek ellenére hitelesek és jelentősek maradjanak a követők szemében.¹³

⁸ Erre példaként Salman Abedit, a manchesteri öngyilkos merénylőt, valamint a Charlie Hebdo szerkesztősége és a kóser üzlet (Hyper Cacher) elleni támadásért (2015. január 7. és 9.) felelős terroristákat lehet felhozni.

⁹ Például rendőrök; a zsidósággal kapcsolatos helyszínek, épületek (zsinagóga, zsidó múzeum, kóser termékeket áruló boltok); keresztény templomok; a szólás- és véleményszabadsággal összefüggésbe hozható rendezvények és személyek (a koppenhágai Krudttønden kávézóban 2015 februárjában rendezett, szólásszabadsággal foglalkozó beszélgetés, a Charlie Hebdónál dolgozók, valamint a Mohamed-karikatúrákkal összefüggésbe hozott karikatúrarajzolók).

¹⁰ Ez utóbbira példaként többek között a 2015. novemberi párizsi, a 2016-os brüsszeli, nizzai és berlini merényleteket, valamint 2017-ben az Egyesült Királyságban történt terrorcselekményeket említenénk meg.

¹¹ A szélsőséges keresztények, zsidók, szikhek és hinduk által elkövetett támadások is számos halálos áldozatot követeltek az érintett országokban.

¹² Böröcz Miklós: Az illegális migráció és a terrorizmus közti összefüggések vizsgálata. (T)error & Elhárítás, 2014/2., 15–16. http://tek.gov.hu/tt_pdf/2014/Borocz_Miklos_Az_illegalis_migracio.pdf (Letöltés időpontja: 2018. 06. 20.)

¹³ TE-SAT 2015: i. m. 6., 20–21.

Európai „dzsihadisták” a világ konfliktusövezeteiben

Az elmúlt évtizedekben a világnak számos pontja szolgált a „hitetlenek elleni globális dzsihad” színterül, köztük Csecsenföld, Kasmír, Bosznia-Hercegovina, Afganisztán, Pakisztán, Mali, Szomália és Líbia. Jelenleg Szíriában és Irakban harcol a legtöbb nyugati, köztük EU-országból érkező önkéntes. A The Soufan Group kutatóintézet 2015 decemberében megjelent tanulmánya szerint egész Európából több mint 6000 önkéntesen jelentkező szélsőséges ment harcolni Szíriába és Irakba:¹⁴ ebből több mint 5000-en EU-országokból indultak el, háromnegyedük (körülbelül 3700 fő) Franciaországból, az Egyesült Királyságból, Németországból és Belgiumból,¹⁵ továbbá körülbelül 800-ra tehető a nem EU-tag nyugat-balkáni országokból származó szélsőséges.¹⁶

Számos, Európából érkező vallási fanatikus fontos szerepet tölt vagy töltött be az Iszlám Államon belül, kapcsolatot tartva a származási országukban működő terrorista hálózatokkal. Ahogy az Iszlám Állam katonai szempontból visszaszorult, úgy csökkent egyre inkább a Szíriába és Irakba tartó önkéntesek száma, ugyanakkor arra lehet számítani, hogy ezzel együtt nőni fog az EU-tagállamokba visszatérők száma. Mindez tovább erősítheti az európai szélsőséges iszlamista mozgalmakat és csoportokat egyrészt úgy, hogy a szélsőségesek a külföldön szerzett harci tapasztalatukat felhasználva merényletet követhetnek el hazai terepen, másrészt rajtuk keresztül az Iszlám Állam, az al-Kaida vagy a hozzájuk közel álló afrikai és ázsiai vallási fanatikus szervezetek könnyebben meg tudják szólítani az európai radikális muszlimokat.¹⁷

A külföldön harcoló önkéntesek közül azonban nem mindegyikük tér vissza Európába és követ el terrorcselekményt. Az önkéntesek egy része elesik a harcok során, többen kinn maradnak, majd egyik konfliktuszónából a másikba vándorolnak, a fennmaradó részük pedig megpróbál visszajutni Európába. A visszatérők közül sokan az átélt élmények hatására örökre kiábrándulnak a „dzsihadból”, és megpróbálnak be-, illetve visszailleszkedni a társadalomba, kisebb részük viszont, akik további radikalizáción mentek keresztül a harcok során, minden bizonnyal merényletet kísérelnek meg elkövetni Európában és/vagy további önkénteseket próbálnak toborozni valamelyik ázsiai vagy afrikai konfliktusövezetbe.

A tapasztalatok azt mutatják, hogy a vallási indíttatású terrorizmus nem elsősorban a menedékkérőkön vagy az illegális bevándorlókon keresztül fenyegeti Európát, hanem sokkal inkább az Európában legálisan tartózkodó, radikalizálódott egyénekeken keresztül. A nyugati országokban végrehajtott terrorcselekmények túlnyomó részét nem illegális bevándorlók követték el, hanem a bevándorló felmenőkkel rendelkező nyugati országok állampolgárai, vagy olyan törvényes keretek között Európába érkezett bevándorlók, akik vallási fanatikusok voltak.¹⁸ A 2016-ban és 2018-ban megjelent TE-SAT-kiadványok külön

¹⁴ Foreign Fighters – An Updated Assessment of the Flow of Foreign Fighters into Syria and Iraq. The Soufan Group. December 2015, 7–10. http://soufangroup.com/wp-content/uploads/2015/12/TSG_ForeignFightersUpdate3.pdf (Letöltés időpontja: 2017. 01. 04.); TE-SAT 2016: i. m. 27. A The Soufan Group adatai jórészt ENSZ-jelentéseken és kormányzati becsléseken alapszanak. Lásd Foreign Fighters – An Updated Assessment of the Flow of Foreign Fighters into Syria and Iraq: i. m. 5.

¹⁵ Uo. 12.

¹⁶ TE-SAT 2017: i. m. 12.

¹⁷ Frank Horst: Salafist Jihadism in Germany. International Institute for Counter-Terrorism, 12 January 2011. <https://www.ict.org.il/Article.aspx?ID=729> (Letöltés időpontja: 2016. 04. 13.)

¹⁸ Böröcz: i. m. 18–19.

kiemelik: nincs konkrét bizonyíték arra, hogy a terrrorszervezetek rendszeresen, állandó jelleggel a menekültáradatot használnák fel emberek észrevétlen Európába juttatására.¹⁹

Az önkéntes „dzsihadisták” közül az Európába történő visszatérés során többen a saját útlevelüket használják, néhányan viszont hamisított okmánnyal vagy lopott személyazonossági igazolvánnyal próbálkoznak, és csak nagyon kis részük (néhány tucatnyi személy) próbálkozik meg papírok nélkül elvegyülni a menedékkérők és az illegális bevándorlók között. Mindamellett a menekültekkel és az illegális bevándorlókkal együtt megpróbálnak olyan vallási fanatikusok is bejutni Európába, akik nem valamelyik európai (uniós) ország állampolgárai, hanem például olyan szíriai és iraki radikálisok, akiket valamelyik iszlamista felkelőszervezet (például az Iszlám Állam) küldött Európába azért, hogy merényletet kövessenek el,²⁰ ezeknek a száma viszont még a visszatérő európai önkéntesekénél is alacsonyabb.²¹ Az Európába visszatérő önkéntes harcosok többsége azon az útvonalon próbál meg visszatérni származási országába, amelyen keresztül kijutott a konfliktusövezetbe, ezáltal Törökország fontos csomópontként szolgál mind a kiutazók, mind a visszatérők számára.²²

A TE-SAT 2017-es kiadása a vallási indíttatású terrorizmussal kapcsolatosan egy rendkívül aggasztó jelenségre hívja fel a figyelmet, mégpedig arra, hogy növekvő tendenciát mutat a konfliktusövezetekbe utazó nők és kiskorúak száma. Az Egyesült Királyság bűnüldöző szervei szerint ahogyan Szíria és Irak az évek során egyre jobban belesodródott a fegyveres konfliktusba, úgy csökkent egyre inkább a szigetországból induló önkéntesek átlagéletkora: az Egyesült Királyságból származó 18 éves vagy annál fiatalabb radikálisoknak közel fele a „kalifátus” 2014. júliusi kikiáltása után ment ki harcolni. Hasonló esetekről számolt be Ausztria és Dánia is. A TE-SAT 2018 mindezt kiegészíti a belga hatóságok észrevételével, miszerint nemcsak a konfliktuszónákból visszatérő férfiak, hanem a nők és a gyerekek is biztonsági kockázatot jelenthetnek, hiszen ők is kaphattak kiképzést terrorcselekmény végrehajtására.²³

A fentiek mellett tendenciaként figyelhető meg, hogy a szíriai polgárháború az Unión belül is felerősítette a síita–szunnita ellentétet, ugyanis az elmúlt években több EU-ország arról tájékoztatta az Európát, hogy nőtt a szunniták által síiták ellen elkövetett atrocitások száma.²⁴

Szeparatista terrorizmus

A szeparatista terrorizmussal összefüggő támadások száma sokat változhat egyik évről a másikra, így nehéz a vizsgált időszakra vonatkozóan bármilyen tendenciát felállítani, ugyan-

¹⁹ TE-SAT 2016: i. m. 7., 28–29.; TE-SAT 2018: i. m. 28.

²⁰ A 2015. novemberi párizsi merénylet elkövetői közül ketten, akik feltehetően irakiak voltak, hamis szíriai útlevéllel rendelkeztek.

²¹ Alex P. Schmid: Links between Terrorism and Migration: an Exploration. International Centre for Counter-Terrorism, May 2016, 43–46. <https://www.icct.nl/wp-content/uploads/2016/05/Alex-P.-Schmid-Links-between-Terrorism-and-Migration.pdf> (Letöltés időpontja: 2017. 03. 29.)

²² TE-SAT 2017: i. m. 13.

²³ Uo. 13.; TE-SAT 2018: i. m. 28.

²⁴ 2012 márciusában Brüsszelben felgyújtottak egy síita mecsetet, az imámot pedig megölték. A TE-SAT 2013-as jelentése az egyre erősödő síita–szunnita ellentétnek tulajdonította az esetet. Lásd TE-SAT 2013: i. m. 17. 2014-ben Franciaországban és Belgiumban a szunnita szélsőségesek síita mecseteket és egyéb létesítményeket gyújtottak fel, vagy fenyegették meg a fenntartókat, hogy bombát rejtettek el az épületekben. Lásd TE-SAT 2015: i. m. 23.

akkor a letartóztatások és a bírósági ítéletek száma évről évre csökken. Az adatok kapcsán fontos megemlíteni, hogy az Egyesült Királyság az Europoltól eltérően nem motivációs szempontból, hanem „származása”, „gyökere” alapján kategorizálja a terrorizmus válfajait („honi”, „nemzetközi” stb.).²⁵ Az eltérő besorolásból adódóan az általa közölt adatok a TE-SAT-jelentésekben egészen a 2017-es kiadásig a „nem meghatározott” kategóriába kerültek. Azóta a szigetország a terrorcselekményeket már motivációs szempontból osztályozza,²⁶ így 2016-tól kezdődően a korábbi évekhez képest ezért látunk jelentősnek mondható növekedést a szeparatista merényleteknél és csökkenést az egyik kategóriába sem sorolt támadásoknál. Összességében véve azonban az EU-ban végrehajtott szeparatista támadások számában nem érzékelhető jelentős növekedés.

3. táblázat *A szeparatista terrortámadások, letartóztatások és bírósági ítéletek száma 2011–2017 között az EU-n belül a TE-SAT adatai alapján (Szerkesztette a szerző)*

Év	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Összes
Támadások	110	167	84	67	65	99	137	729
Letartóztatások	247	257	180	154	168	84	30	1120
Ítéletek	259	278	195	207	171	125	49	1284

4. táblázat *Az egyik kategóriába sem sorolt („nem meghatározott”) terrortámadások, letartóztatások és bírósági ítéletek száma 2011 és 2017 között az EU-n belül a TE-SAT adatai alapján (Szerkesztette a szerző)*

Év	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Összes
Támadások	26	26	44	118	107	2	6	329
Letartóztatások	68	87	84	137	144	157	168	845
Ítéletek	14	5	6	6	109	92	125	357

A szeparatista terrorizmus a terrorcselekményeken keresztül három EU-országot érint: Spanyolországot, az Egyesült Királyságot és Franciaországot. Az Egyesült Királyságon belül Észak-Írországbán a protestáns–katolikus megbékélést ellenző, úgynevezett „disszidens” katolikus terrorszervezetek, úgymint az IRA Folytonosság (Continuity IRA), az Új IRA és az Írország Katonái (Óglaigh na hÉireann) a „történelmi IRA” 2005-ös fegyverletétele ellenére továbbra is a fegyveres harc folytatása mellett kötelezték el magukat. A disszidens csoportok megpróbálják fokozni a biztonsági erők (különösen az észak-írországi rendőrség) tagjai és a brit érdekeltségű célpontok elleni támadásokat, míg a protestáns milíciákhoz és egyénekhez köthető terrorcselekmények a katolikus csoportok merényleteihez képest kevésbé szervezettek.

Az elmúlt évtizedekben Spanyolország két tartományában folyt fegyveres szeparatista erőszak: Baszkföldön és a portugál határ közelében lévő Galiciában. Az 1959-ben alapított Baszkföld és Szabadság (Euskadi ta Askatasuna – ETA) mozgalom az elmúlt másfél évtizedben jelentősen meggyengült: részben azért, mert egyre kisebb lett a társadalmi támogatottsága, részben pedig amiatt, mert a spanyol, a francia és a portugál bűnüldöző szerveknek sikerült

²⁵ Lényegében arról van szó, hogy a kérdéses terrorizmustípus az Egyesült Királyságon belül működő terrorista (anya)szervezethez, esetleg a szigetországon belül létrejött mozgalomhoz kötődik-e, vagy sem.

²⁶ Ugyanakkor az Egyesült Királyság a letartóztatásokat és az ítéleteket még mindig nem motivációs szempontból osztályozza, így azok továbbra is a „nem meghatározott” kategóriába kerülnek.

felszámolniuk a terrorista szervezet bázisait, búvóhelyeit és fegyverraktárait, valamint az ETA számos fontos pozícióban lévő terroristája is rendőrkézre került. Bár az ETA 2011-ben felhagyott a fegyveres erőszakkal, 2018. május 2-án pedig bejelentette önmaga feloszlását,²⁷ Észak-Írországhoz hasonlóan a keményvonalas nacionalisták közül Baszkföldön sem nyugodott bele mindenki a fegyveres küzdelem feladásába. Az elmúlt években a Hazafias Baloldal (*izquierda abertzale*) mozgalmon belül különböző utcai erőszakot provokáló, terrorcselekménynek minősített szabotázsakciókat végrehajtó csoportok jelentek meg (például az Ernai nevű csoport), ugyanakkor az általuk folytatott erőszakos tevékenység jelenleg meg sem közelíti az ETA terrortámadásainak színvonalát.

Galiciában a Galíciai Ellenállás (Resistencia Galega – RG) nevű szervezet egy független, szocialista berendezkedésű galíciai állam megteremtéséért folytat küzdelmet erőszakos módszerekkel. Az RG terrorcselekményei eddig nem követeltek emberéletet, az akciók inkább a nagy anyagi károkozást tartják elsődleges szempontnak, mindamellett a TE-SAT-jelentések szerint a merényleteknek csak a kisebbik része írható az RG számlájára, ugyanis a szervezettől független egyének, illetve kisebb csoportok több merényletet hajtottak végre, mint az RG.²⁸ A galíciai fegyveres szeparatizmus a letartóztatások és az alacsony támogatottság miatt az elmúlt években jelentősen meggyengült: 2015 és 2017 között a TE-SAT-kiadványok nem írtak az RG-nek tulajdonított terrorcselekményekről.

Franciaországban Korzika szigetén a Korzikai Nemzeti Felszabadítási Front (Fronte di Liberazione Naziunale Corsu – FLNC) és más kisebb szeparatista csoportok küzdenek évtizedek óta a Franciaországtól való függetlenségért. A csökkenő támogatottság és az FLNC 2014-ben bejelentett fegyverletétele ellenére²⁹ 2015 és 2017 között összesen 107 merénylet és merényletkísérlet történt Franciaországban, ám ennek egy részét feltehetően nem korzikai, hanem kurd szélsőségesek követték el.

A szeparatista terrorizmussal kapcsolatosan meg kell említeni azokat a terrorszervezeteket is, amelyek bár az EU-n belül általában véve nem hajtanak végre támadásokat, de a terrorizmussal összefüggő tevékenységet folytatnak. A Kurd Munkáspárt (Partiya Karkerên Kurdistan – PKK) és a Srí Lanka-i Tamil Eelam Felszabadító Tigrisei (Liberation Tigers of Tamil Eelam – LTTE) EU-országokban zajló tevékenysége általában véve a propagandaterjesztésre, a terrorszervezet finanszírozására, a logisztikai háttér kialakítására és az új harcosok toborzására összpontosít, nem pedig a merényletekre. A PKK szélsőségei legtöbbször Törökországban hajtanak végre merényleteket, de az elmúlt évek során a Franciaországban, Belgiumban és Németországban élő kurd radikálisok számos támadást (gyújtogatást, bombamerényletet) követtek el török érdekeltségű épületek ellen. Az LTTE tagjai a Srí Lankán elszenvedett, véglegesnek tűnő 2009-es vereség után is arra törekuszenek, hogy az európai tamil diaszpórát felhasználva a szervezett bűnözői tevékenységen keresztül (például csalás, pénzmosás) életben tartsák a szervezetet.³⁰

²⁷ Sam Jones: Basque separatist group Eta announces dissolution. The Guardian, 2 May 2018. <https://www.theguardian.com/world/2018/may/02/basque-separatist-group-eta-announces-dissolution> (Letöltés időpontja: 2018. 06. 30.)

²⁸ TE-SAT 2013: i. m. 25.

²⁹ Michael Day: Corsican terror group lays down arms in battle for independence from France. The Independent, 27 June 2014. <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/corsican-terror-group-lays-down-arms-in-battle-for-independence-from-france-9569569.html> (Letöltés időpontja: 2017. 03. 02.)

³⁰ TE-SAT 2012: i. m. 24–25.; TE-SAT 2014: i. m. 31–32.; TE-SAT 2018: i. m. 46.

Szélsőbaloldali terrorizmus

A TE-SAT adatai szerint 2011-hez képest kevesebb szélsőbaloldali terrorcselekményt hajtottak végre az elmúlt években az EU-n belül, az őrizetbe vételek száma pedig 2015-höz képest jelentősen csökkent.

5. táblázat *A szélsőbaloldali terrortámadások, letartóztatások és bírósági ítéletek száma 2011–2017 között az EU-n belül a TE-SAT adatai alapján (Szerkesztette a szerző)*

Év	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Összes
Támadások	37	18	24	13	13	27	24	156
Letartóztatások	42	24	49	54	67	31	36	303
Ítéletek	11	59	21	13	45	3	36	188

Az EU-n belüli szélsőbaloldali terrorcselekményeket napjainkban különböző olaszországi, görögországi és spanyolországi anarchista csoportok követik el, amelyek jóval kevésbé centralizáltak, mint az egykori marxista terrorszervezetek (például a Vörös Brigádok), továbbá a támadások ritkán követelnek emberéletet, de a robbanások során (például levélben vagy csomagban elrejtett bombák esetében) esetenként történtek személyi sérülések. A szélsőbaloldali terroristák a szimbolikusnak tekinthető akcióikat elsősorban az államhatalmat megtestesítő intézmények ellen és a bebörtönzött társak melletti szolidaritásból követik el.

A TE-SAT-jelentések szerint az elmúlt években a számos letartóztatás ellenére a görög anarchista terrorszervezetek lassan visszaserzik műveleti képességüket, és egyre több fegyverhez jutnak hozzá, az olasz terrorcsoportok műveleti képessége a merényletek növekvő számának ellenére is erősen korlátozott, míg a spanyolországi merényletek túlnyomórészt egyéni akciókban öltenek testet és meglehetősen szervezetlenek. A legjelentősebb európai anarchista terrorszervezetek, a görög Tűz Sejtjeinek Összeesküvése (Synomosia Pýrínon Tis Fotiás – SPF) és az olasz Informális Anarchista Szövetség (Federazione Anarchica Informale – FAI) egy Nemzetközi Forradalmi Frontnak elnevezett, decentralizált, határokon átnyúló és az egymással szembeni szolidaritáson alapuló hálózat kialakítására törekszenek. Ennek tudható be, hogy a FAI brandjét („márkanevét”) használva az elmúlt évek során különböző anarchista csoportosulások nemcsak európai országokban, hanem Argentínában és Indonéziában is követték el merényleteket, tiltakozva többek között a bebörtönzött görög és olasz anarchisták fogva tartása ellen.³¹

A PKK-hoz és a Tamil Tigrisekhez hasonlóan a törökországi gyökerű marxista–leninista Forradalmi Népi Felszabadítási Párt-Front (Devrimci Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi – DHKP-C) az EU-országokban nem a terrortámadásokra, hanem a propagandaterjesztésre, a toborzásra, valamint a pénzszerzésre összpontosít,³² a merényleteket pedig Törökországban követi el.

Szélsőjobboldali terrorizmus

A szélsőjobboldali terrorcselekmények száma meglehetősen alacsony, ugyanis a bűnüldöző szervek a legtöbb szélsőjobboldali erőszakos cselekményt nem terrortámadásnak tekintik,

³¹ TE-SAT 2013: i. m. 32–33.

³² TE-SAT 2018: i. m. 49.

hanem gyűlölet-bűncselekménynek.³³ Mindemellett 2015-ben „rekordmennyiségű” szélsőjobboldali terrortámadást hajtottak végre az EU területén: a kilencből hetet Franciaországban követték el.³⁴

6. táblázat *A szélsőjobboldali terrortámadások, letartóztatások és bírósági ítéletek száma 2011–2017 között az EU-n belül a TE-SAT adatai alapján (Szerkesztette a szerző)*

Év	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Összes
Támadások	1	2	0	0	9	1	5	18
Letartóztatások	5	10	3	34	11	12	20	95
Ítéletek	3	0	4	12	3	9*	4	35

* Magyarországon 2016-ban két személyt találtak bűnösnek terrorizmussal összefüggésbe hozott bűncselekménnyel kapcsolatban. Az egyik ítélet a szélsőjobboldali terrorizmussal volt kapcsolatos, a másik pedig a „nem meghatározott” kategóriába került. Lásd TE-SAT 2017: i. m. 52–53.

A számokból látható, hogy a menekült- és a bevándorlási hullám ellenére a terrorcselekmények száma nem emelkedett jelentősen az elmúlt években, ugyanakkor a TE-SAT 2017 kiemeli, hogy a külföldiek, valamint a baloldali aktivisták és a szélsőjobboldalt elítélő politikusok elleni támadások száma növekvő tendenciát mutat.³⁵ A TE-SAT-jelentések szerint az erősödő erőszak ellenére egyrészt a politikai jobbszélén elsősorban eseti jellegű, szórványos extremista cselekményekkel kell számolni, és nem terrorizmussal, másrészt a kiterjedt nemzetközi kapcsolatok ellenére a kis létszámmal működő militáns szélsőjobboldali csoportoknak kicsi a támogatottsága, és a tagok közt gyakori a széthúzás.

Németországban az elmúlt évek során jelentősen nőtt a menekültek és a bevándorlók elleni támadások (menekültszállások felgyújtása, rongálás, gyilkossági kísérletek) száma: 2014-ben 198 támadásról adtak hírt, míg 2015-ben már több mint 800-ról.³⁶ Franciaországban a Charlie Hebdo szerkesztősége elleni támadás után nőtt meg a szélsőjobboldali erőszakos cselekmények, köztük a terrortámadások száma, a merényletek azonban nem követeltek emberéletet és sérültek sem voltak. Az Egyesült Királyságban a Brexit-kampányt követően számos támadást hajtottak végre menekültek, vendégmunkások és bevándorlók ellen, továbbá a kampány ideje alatt megölték egy Brexit-ellenes munkáspárti képviselőt, Jo Coxot, továbbá a 2017-ben végrehajtott öt szélsőjobboldali terrortámadás közül mindegyiket a szigetországban követték el.³⁷

Single issue (tematikus) terrorizmus

Az EU-n belüli terrorizmus motiváció szerinti besorolása kapcsán utolsóként az úgynevezett *single issue*, vagy más néven tematikus terrorizmust említénénk meg. A tematikus terrorizmus esetében az aktivisták nem akarják megváltoztatni az ország teljes politikai, gazdasági és alkotmányos berendezkedését, hanem csak egy adott témára fókuszálnak.

³³ Magyarországon a Btk. „közösség tagja elleni erőszak” címén bünteti a gyűlölet-bűncselekményeket.

³⁴ TE-SAT 2016: i. m. 44.

³⁵ Uo. 45–46.

³⁶ TE-SAT 2016: i. m. 41.

³⁷ TE-SAT 2018: i. m. 51.

A hatóságok a tematikus erőszakkal összefüggő cselekményeket ritkán tekintik terrorizmusnak, ennek tudható be a támadások, a letartóztatások és az ítéletek alacsony száma.

7. táblázat *A single issue terrortámadások, letartóztatások és bírósági ítéletek száma 2011–2017 között az EU-n belül a TE-SAT adatai alapján (Szerkesztette a szerző)*

Év	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Összes
Támadások	0	0	0	1	0	0	0	1
Letartóztatások	0	0	3	0	0	0	0	3
Ítéletek	0	0	0	0	0	0	0	0

Általánosságban véve a tematikus szélsőségesnek három jelentősebb típusát lehet megkülönböztetni: a radikális állatjogi, a szélsőséges környezetvédő és az elsősorban az Amerikai Egyesült Államokban aktív militáns abortuszellenes mozgalmat. A rendelkezésre álló adatok szerint a *single issue* erőszak Európában leginkább az állatok bántalmazása, különösen az állatkísérletek ellen tiltakozó szélsőséges állatvédők akcióin keresztül van jelen, azonban a TE-SAT-kiadványok a jelenség kapcsán említést tesznek olyan erőszakba fulladó protest mozgalmakról is, amelyek csak egy adott ország egy bizonyos régióját érintik. Ilyen például Olaszországban a No TAV mozgalom, amely az 1990-es évek elején a Torino melletti Val di Susa kisvárosában született tiltakozásul a Lyont Torinóval összekötő nagy sebességű vasút (Treno Alta Velocità) megépítése ellen. A kezdeti erőszakmentes demonstrációkat a 2000-es évek közepén felváltották a rongálással, gyújtogatással és robbantásokkal kísért tiltakozó akciók.

Az utóbbi években a minél erőszakosabb kimenetelű akciókban érdekelt anarchisták megpróbálnak beférkőzni a környezetvédő mozgalmakba, köztük a No TAV-ba is. Mindezzel az a céljuk, hogy belerángassák a környezetvédőket egy szélesebb értelemben vett, a kérdéses építkezés elleni tiltakozáson túlmutató erőszakos, rendszerellenes és globalizációellenes küzdelembe, ezért vált a No TAV mozgalom egy idő után egyre erőszakosabbá, a rongálásra és a gyújtogatásra helyezvén a hangsúlyt. Mindezek ellenére a mozgalmából jórészt sikerült kiszorítani a legszélsőségebb elemeket, de az anarchisták nem hagytak fel a vasúthálózatok elleni erőszakos akciókkal, csak most már nem a No TAV keretein belül hajtják végre azokat.³⁸

KÖVETKEZTETÉS

Mindent egybevetve elmondható, hogy 2011 óta valóban megváltozott az Európai Unió terrorfenyegetettsége, de nem úgy, ahogy azt a politikai marketing és a média láttatni próbálja. A TE-SAT-kiadványokban megjelent adatok tekinthetők az EU-országok hivatalos terrorizmusképének, ez a hivatalos álláspont azonban ellentmond a politikai közbeszéd és a média által felvázolt „valóságnak”.

Egyrészt általánosságban véve a terrorcselekmények számát illetően nehéz több évre vonatkozó tendenciát felrajzolni, mert egyik évről a másikra sokat változhat, hogy hány merényletet hajtanak végre az egyes terrorizmustípusokon belül. Másrészt a terrorizmusnak a vallási indíttatású mellett más típusai is léteznek. Harmadrészt kétségtelen, hogy

³⁸ TE-SAT 2017: i. m. 48.

a halálos áldozatok és a sebesültek száma jelentősen nőtt 2014 óta, de nem a terrorizmus összes válfaján belül, ugyanis a terrorizmusnak csak bizonyos típusai lettek veszélyesebbek. Végül, az EU-tagállamok terrorfenyegetettsége között jelentős különbségek vannak, ami azt jelenti, hogy a terrorizmus nem egyformán érinti az uniós országokat. A szeparatista és a szélsőbaloldali terrorizmus lényegében 3-3 országot érint, míg a vallási indíttatású terror elsősorban azokban az országokban van jelen, ahol nagyszámú, integrációs problémákkal küszködő muszlim kisebbség él, így az EU nagy részét, köztük Magyarországot és a másik három viseigrádi országot ez a probléma mindeddig nem érintette.

Az utóbbi években a legnagyobb változáson a vallási indíttatású terrorizmus ment keresztül. A támadások, a letartóztatások, az ítéletek és a halálos áldozatok számát tekintve jelentős növekedés tapasztalható 2011-hez képest, mindamelllett a halálos áldozatok száma 2015 óta jelentősen csökkent. Az uniós országokban a vallási indíttatású erőszak felerősödése egybeesett az Iszlám Állam központi szervezetének 2015-től datálható szíriai és iraki területvesztésével, vagyis minél jobban gyengül az Iszlám Állam, a szervezet annál jobban próbálja feltüzelnéni az európai muzulmánokat, így akarván kompenzálni a harc téren szerzett vereséget.³⁹ Ezzel nem azt akarjuk mondani, hogy az EU-ban 2015 előtt nem létezett vallási indíttatású terrorizmus, de a számokból tisztán kivehető, hogy az Iszlám Államnak az európai országokat is a célkeresztbe állító uszító propagandája jelentősen befolyásolta bizonyos EU-országok (elsősorban Franciaország, az Egyesült Királyság és Belgium) terrorfenyegetettségét.

A bevándorlás és a (radikális muszlimokhoz köthető) terrorizmus között a politikai közbeszédben elhangzottak ellenére, néhány egyedi esetet leszámítva, nincs erős kapcsolat, ugyanis a bevándorlók és a menedékkérők között arányait tekintve nagyon kevés Európába be- vagy visszaszivárgó szélsőségest találunk.

Az elmúlt néhány évben azonban nemcsak a vallási indíttatású, hanem a szélsőjobboldali politikai erőszak is átalakult: egyrészt 2011-hez képest nőtt a terrorcselekmények száma, másrészt nemcsak a menekültek és a bevándorlók, hanem a szélsőjobboldal-ellenes politikusok is a fizikai erőszak célpontjává váltak. Ezzel szemben a szélsőbaloldali terrorizmus csak kismértékben erősödött, a tematikus (*single issue*) terrorizmus stagnál, míg a szeparatista terrorcselekmények számában – köszönhetően annak, hogy több elszakad párti terrorszervezet időközben megszűnt vagy inaktívvá vált – nem tapasztalható jelentős növekedés 2011 óta.

A vallási indíttatású terrorizmust azért tartjuk veszélyesebbnek, mint a terrorizmus bármely más típusát, mert nem egy esetben a merényletek célja a halálos áldozatok maximalizálása volt. A terrorizmus szélsőbaloldali és szeparatista válfaja viszont a 70-es, a 80-as és a 90-es évektől eltérően ma már inkább az anyagi károkozásra és nem a politikai gyilkosságokra koncentrál, ugyanakkor a vizsgált időszakban – 2017-et leszámítva – éves szinten sokkal kevesebb vallási indíttatású terrortámadás történt, mint szeparatista vagy szélsőbaloldali. Mindamelllett a szélsőjobboldali terrorizmus is produkálhat magas áldozatszámot, gondoljunk csak Anders Breivik 2011-ben Norvégiában végrehajtott tömeggyilkosságára, de a nem terrortámadásoknak tekintett gyűlölet-bűncselekmények is lehetnek halálos kimenetelűek, amire számos példát lehet hozni az Egyesült Királyságtól kezdve Svédországon, Belgiumon és Olaszországon át a közép- és a kelet-európai országokig.

³⁹ Ugyanakkor már 2014-ben is történtek olyan sikeres és még időben leleplezett merényletek, amelyeket Szíriában harcoló, majd később Európába visszatérő szélsőségesek követtek el, vagy próbáltak meg elkövetni (példaként hoznánk fel a brüsszeli zsidó múzeumnál történt támadást és egy megghiúsított merényletet a franciaországi Créteil-ben). Lásd TE-SAT 2015: i. m. 18–19.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Böröcz Miklós: *Az illegális migráció és a terrorizmus közti összefüggések vizsgálata*. (T)error & Elhárítás, 2014/2. http://tek.gov.hu/tt_pdf/2014/Borocz_Miklos_Az_illegalis_migracio.pdf
- Day, Michael: *Corsican terror group lays down arms in battle for independence from France*. The Independent, 27 June 2014. <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/corsican-terror-group-lays-down-arms-in-battle-for-independence-from-france-9569569.html>
- Foreign Fighters – An Updated Assessment of the Flow of Foreign Fighters into Syria and Iraq. The Soufan Group. December 2015. http://soufangroup.com/wp-content/uploads/2015/12/TSG_ForeignFightersUpdate3.pdf
- Horst, Frank: *Salafist Jihadism in Germany*. International Institute for Counter-Terrorism. 12 January 2011. <https://www.ict.org.il/Article.aspx?ID=729>
- Jones, Sam: *Basque separatist group Eta announces dissolution*. The Guardian, 2 May 2018. <https://www.theguardian.com/world/2018/may/02/basque-separatist-group-eta-announces-dissolution>
- Police Recorded Security Situation Statistics. Annual Report covering the period 1st April 2017 – 31st March 2018. Police Service of Northern Ireland, 17 May 2018. <https://www.psn.police.uk/globalassets/inside-the-psni/our-statistics/security-situation-statistics/2018/annual-security-situation-statistics-report-2017-18.pdf>
- Schmid, Alex P.: *Links between Terrorism and Migration: an Exploration*. International Centre for Counter-Terrorism. May 2016. <https://www.icct.nl/wp-content/uploads/2016/05/Alex-P.-Schmid-Links-between-Terrorism-and-Migration.pdf>
- TE-SAT 2012. Europol, 2012. <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/te-sat-2012-eu-terrorism-situation-and-trend-report>
- TE-SAT 2013. Europol, 2013. <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/te-sat-2013-eu-terrorism-situation-and-trend-report>
- TE-SAT 2014. Europol, 2014. <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/te-sat-2014-eu-terrorism-situation-and-trend-report>
- TE-SAT 2015. Europol, 2015. <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-2015>
- TE-SAT 2016. Europol, 2016. <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-te-sat-2016>
- TE-SAT 2017. Europol, 2017. <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/eu-terrorism-situation-and-trend-report-te-sat-2017>
- TE-SAT 2018. Europol, 2018. <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-2018-tesat-2018>